

ТРАНСФЕР НА ОСЪДЕНО ЛИЦЕ БЕЗ НЕГОВО СЪГЛАСИЕ
(чл. 454 и чл. 456 от НПК)

Антон Гиргинов

TRANSFER OF A SENTENCED PERSON WITHOUT HIS/HER CONSENT
(Art. 454 and Art. 456 of the CPC)

Anton Girginov

Abstract: *Exceptionally, transfers of sentenced persons (prisoners) are carried out without their consent. This person's consent is not required for his/her surrender to the country of nationality, if achievable through his/her expulsion. Consent of the person is not necessary, since this surrender is actually his/her extradition combined with recognition and enforcement of the sentencing country's judgment against him/her in the country of nationality.*

Per argumentum a fortiori, there is no need for consent if the person fled from the sentencing country to the country of nationality. In that case, there might be no extradition, let alone actual transfer of the sentenced person since s/he is already in his/her country. There, only recognition and enforcement of the foreign judgment against him/her may take place. In view thereof, this person's will is irrelevant. Unlike the previous case involving extradition, this one also does not require any Speciality Principle.

Keywords: *sentenced person, transfer, consent, nationality, punishment.*

Основните международни договори, които уреждат трансферите на осъдени лица¹, изискват изрично съгласието им, за да бъдат репатрирани. Ако осъден в чужбина не е съгласен, той не може да бъде предаден на своята отечествена държава, за да доизтърпи в неин затвор наложеното му наказание лишаване от свобода. Съгласието на осъдения е задължително според чл. 7, ал. 1 от Конвенцията за трансфер на осъдени лица (ДВ, бр. 8/1995 г), чл. 114, предл. I от Конвенцията на

Общността на независимите държави (бивш СССР) за правна помощ и правни отношения по граждански, семейни и наказателни дела [Кишинев, 2002], чл. 12, ал. 2 от Арабската конвенция за трансфер на затворници [Кайро, 2010], чл. III, т. 2 от Между-американската конвенция за изтърпяване на наказанията в чужбина [Манагуа, 1993] и други². Съгласие на осъдения предвиждат и чл. 5, предл. II – чл. 7 от Примерния договор на ООН за транс-

¹ Вж по-подробно въпроса MODUS OPERANDI. Международно правно сътрудничество по наказателни дела (автор на изследването по темата – Д. Машева). С., ВКП, 2009, с. 429-442; **Abdul-Aziz, M.** International Criminal Law, Volume II. Multilateral and Bilateral Enforcement Mechanisms, 3-rd edition, (ed. – M. Cherif Bassiouni), Leiden, 1978, p. 553; Explanatory Report to the Convention on the Transfer of Sentenced Persons, Strasbourg, Council of Europe, 1983, p. 5 и Handbook on the International Transfer of Sentenced Persons, New York, UN, 2012, p. 33.

² Чл. 58, б. „D“, предл. II от Риядския арабски договор за правно сътрудничество [1983] и чл. 8 от Схемата на Британската общност за трансфер на осъдени престъпници [Хараре, 1986].

фер на чуждестранни затворници [Ню Йорк, 1985]³.

I

1. България обаче е страна по международни договори, които не налагат осъденият да дава съгласие за своя трансфер. Такъв е Договорът ни с Либия за правно сътрудничество (ДВ, бр. 65/1985 г). Неговият чл. 43, ал. 3 предвижда да „се разяснява на осъдения“ само възможността му да бъде трансфериран за своята отечествена държава; нищо повече. Еwentуалното негово възражение срещу трансфера не е предвидено да промени каквото и да е – най-малкото да възпрепятства предаването му.

При това предаването на осъдения без негово съгласие е общо правило по договора ни с Либия. То не е изключение, като това по чл. 3 от Допълнителния протокол към Конвенцията за трансфер на осъдени лица (ДВ, бр. 92/2004 г) [нататък - Доп. прот.] и чл. 454, ал. 1, т. 1 НПК. Това изключение важи за случая, в който осъден в чужбина наш гражданин, преди още да изтърпи изцяло наложеното му наказание, бива експулсиран от осъдилата го държава в България – неговата отечествена държава.

Има и още един изключителен случай, също определян за трансфер на осъден, в който не се изисква съгласието му. Той е предвиден с чл. 2 от Доп. прот. и чл. 454, ал. 1, т. 2 от НПК. В този случай осъден в чужбина наш гражданин, преди още да изтърпи изцяло наложеното му наказание, е успял да избяга от осъдилата го държава в България. Тук очевидно предаване на осъдения изобщо няма.

И двата изключителни случая, в които съгласие на осъдения не се изисква, са приравнени на обикновения (същинския) трансфер. Те също се уреждат от института на трансфера на осъдени лица по Глава 36, Раздел I от НПК. Благодарение на това за тях се прилага същата по-облекчена процедура за признаване и изпълнение на чуждата осъдителна присъда, каквато важи за случаите на същински трансфер – тези със съгласие на осъдения. Това е процедурата, предвидена в чл. 457 от НПК. Не се налага спазването на по-трудно изпълнимите изисквания по чл. 463, т. 3-6 от НПК за общото признаване и изпълнение на чужди присъди. Тези по-строги изисквания са неприложими въпреки липсата на съгласие от страна на осъдения. Наред с това в посочените случаи на несъщински трансфер делата за признаване на чуждите присъди срещу трансферираните могат да се възобновяват – чл. 419, ал. 1 във вр. с чл. 341, ал. 1, във вр. с чл. 457, ал. 2 от НПК (още реш. 60122-21-III н.о. по нак. дело № 346/2021 г)⁴. И ако признатата чужда присъда трябва само да се промени без връщане на делото (чл. 425, ал. 1, т. 3 НПК), това се постига чрез изменение на признатото българско определение. Такива възможности не се предвиждат относно делата за общото признаване и изпълнение на чужди присъди по чл. 465, ал. 4 от НПК. Тези дела са невъзобновими⁵.

Все пак възниква въпросът доколко в посочените два изключителни случая действително има трансфер на осъдено лице, или с осъдения зад граница се осъществява някакво друго международно правно сътрудничество. Този въпрос е особено уместен за входящи-

³ Вж и **Faraldo-Cabana, P.** (2020). Transferring Non-Consenting Prisoners. En: Montaldo, S. (ed.). The Transfer of Prisoners in the European Union: Challenges and Prospects in the Implementation of Framework Decision 2008/909/JHA. The Hague, Eleven International Publishing: G. Giappichelli, p. 61.

⁴ Неоснователно са пропуснати обаче делата за признаване на присъдите от другите страни-членки на ЕС. Вж и р. 60170-21-III н.о. по нак. дело № 239/2021 г.

⁵ Въпросът е: може ли да се възобнови българското ненаказателно дело за признаване на чуждата присъда, а не за чуждото наказателно дело, по което тя е била постановена. Еwentуалната й формална отмяна у нас най-често би означавала да се води българско дело, което да продължи чуждото. Отмяната и продължаването на чуждото дело са все пак извън правомощията на нашата страна. Обратно р. 466-24-II н.о. по нак. дело № 567/2024 г. Дори признатите чужди присъди при трансфер на осъдени не подлежат на формална отмяна, въпреки че българските дела за тяхното признаване са възобновими.

Признаването на действието на чужд правен акт (вкл. на присъда - по чл. 461 и чл. 466 НПК) не открива пътя за отмяната му у нас. България признава актовете на Международния наказателен съд по силата на своя закон [ДВ, бр. 68/2002 г], но не може да отмени никой от тях.

те трансфери, тъй като засягат българските граждани.

2. Предаване без съгласието на осъдения – само по споразумение между осъдилата го страна и приемащата го България, се предвижда с **чл. 454, ал. 1, т. 1 НПК**. Предаването става чрез експулсиране, придружено от входящ трансфер на изпълнителното производство у нас (признаване и изпълнение на чуждата присъда) срещу осъденото лице.

Осъденият се гони в България след присъдата. Не винаги обаче изгонването му е заради престъплението по присъдата. Не е изключено осъденият да бъде изгонен по друга причина. Но в такъв случай е спорно да се приеме, че е налице негов трансфер. Не е сигурно поради това, че предвидените за трансфера правила по чл. 453 и чл. 457 от НПК са приложими за признаването на чуждата присъда в случая. Напротив, понеже осъденият е български гражданин, признаването ѝ трябва да става по други относими правила – по-благоприятни за него като по-трудно изпълними от осъдилата го държава. Такива са правилата по чл. 463-465 от НПК за общото признаване и изпълнение на чужди присъди у нас. Щом законът не сочи приложимите за случая правила, нормално е да се изберат онези, които защитават по-добре и по-прецизно интересите на българските граждани – чл. 463-465 НПК (вж и т. 9). Подходящо е все пак въпросът с приложимите правила да се реши изрично в НПК.

Сериозният проблем с разглеждания тук несъщински трансфер, поне що се отнася до договорите ни като подписания с Либия, е, че те позволяват осъденият да бъде предаден, без оглед на волята му, не само чрез неговото експулсиране от осъдилата го в отечествената му страна. Той може да бъде предаден и при други условия, дори против неговата воля, стига двете страни да се споразумеят. Такива договори отварят по принцип пътя за държав-

ни злоупотреби за сметка на правата на осъдения.

Важно е да се отбележи и това, че няма ли съгласие на осъдения, предаването му от осъдилата го държава, където той се намира, на неговата отечествена държавата, която да изпълни наложено му наказание (изцяло или отчасти), разкрива всички белези на негова екстрадиция. В случая предаването на осъдения става обикновено по инициатива на осъдилата го държава. Това обаче не променя неговата характеристика на екстрадиция. Тук също така няма значение, че приемащата и изпълняваща присъдата държава не е онази, която е осъдила лицето. Възможно е, например, България да приеме за изпълнение украинска присъда срещу свой гражданин, когото да екстрадира след това от Турция. Особеното на случая по чл. 454, ал. 1, т. 1 от НПК е, че осъдилата и екстрадиращата у нас страна е една и съща чужда държава. Това съвпадение все пак не може да изключи обвързаността на България като приемаща и изпълняваща страна с принципите на екстрадицията.

По съображения, че посоченото предаване на осъдения съставлява екстрадиция или е най-малкото достатъчно близко до нея, визиращият го чл. 3 от Доп. прот. предвижда за него в своята ал. 4 присъщият на екстрадицията принцип на особеността в полза на предаденото лице (вж и чл. 31 от Закона за екстрадицията и европейската заповед за арест [нататък - ЗЕЕЗА]). Тази алинея 4 гласи:

„Лице, предадено съгласно разпоредбите на този член, няма да бъде наказателно преследвано, осъждано или задържано за изпълнението на присъда или заповед за арест за друго престъпление, извършено преди неговия трансфер, различно от това, за което е постановена присъдата, която следва да бъде изпълнена, нито пък ще бъде ограничена личната му свобода по друга причина ...“⁶.

⁶ Също чл. 9, ал. 1 от Европейската конвенция за международно признаване на присъди (ДВ, бр. 104/2004 г): *„Осъдено лице, задържано в молещата държава, което е било предадено на замолената държава за целите на изпълнението, няма да бъде преследвано, съдено или задържано във връзка с изтърпяването на наказание или решение за задържане за деяние, извършено преди неговото предаване, различно от това, за което му е наложена подлежащата на изпълнение присъда, и свободата му няма да бъде ограничавана по други причини...“*. Съгласието на осъденото и предадено лице не е нужно за признаването и изпълнението на чуждата присъда срещу него в приелата го страна. Вж още Explanatory Report to the European Convention on the International Validity of Criminal Judgments, The

Чл. 454, ал. 1, т. 1 от НПК обаче, макар да се отнася до същия случай на екстрадиция чрез експулсиране, не е възприела този добър пример. В текста на тази българска разпоредба не е бил добавен принципът на особеността. Пропускът е сериозен. Той идва от смесването на описаното предаване на осъдения с обикновения (същинския) трансфер, където въпросният принцип няма място. Пропускът трябва да се запълни, независимо дали чл. 454, ал. 1 от НПК ще остане формално част от правната уредба на трансфера на осъдени лица.

Очевидно е, че европейската правна уредба на случая с експулсирането по чл. 454, ал. 1, т. 1 от НПК не е израз на някакво проникване на принципа на особеността в правилата за трансфера на осъдени лица. Европейската правна уредба на този случай потвърждава, че не е налице обикновен (същински) трансфер на осъдено лице, а друго, по-усложнено правно сътрудничество между осъдилата и отечествената държава на осъдения. То съчетава екстрадицията чрез експулсиране с признаването и изпълнението на чуждата присъда срещу експулсираното лице в приелата го негова отечествена държава.

3. Впрочем, още по-малко може да има трансфер на осъдено лице в другия случай, където също няма съгласие на осъдения – този по **чл. 454, ал. 1, т. 2 НПК**. Това е случаят, когато български гражданин, осъден в друга страна, бяга от нея у нас. Тук, за разлика от предходната т. 1, не е нужно осъденият изобщо да е бил задържан в осъдилата го държава и да е започнал да търпи там своето наказание. Ако българският гражданин е успял да избяга преди да започне да го търпи, той би бил по изключение само осъдено лице, а не и затворник, каквито обикновено са трансферираните преди да бъдат предадени. Освен това, ако осъденият не е бил дори задържан по време на наказателното дело срещу него, няма да има и нищо за приспадане съгласно чл. 457, ал. 5 НПК от наказанието, което той следва да изтърпи у нас.

Понеже този осъден се намира вече в България, той няма как да ѝ бъде предаден под каквато и да е форма. Нито е възможно осъдилата го държава да го трансферира, след като не е на нейна територия, нито България като изпълняваща присъдата държава е в положение да го приема, след като този осъден е вече у нас. При това положение единственото, което може да се предприеме, е присъдата на осъдилата страна да бъде призната и (до)изпълнена там, където осъденият се намира – у нас в случая. Осъществява се само процедура като тази по чл. 463 и сл. от НПК (пак за признаване и изпълнение на чужда присъда), но по облекчените правилата на чл. 457 от НПК. Те също не изискват съгласие на осъдения.

Изводът, че е налице само процедура за признаване и изпълнение на чуждата присъда, следва и от текста на чл. 456, ал. 1 от НПК. Той се отнася до ситуация, обратна на тази по чл. 454, ал. 1, т. 2 от НПК, визирайки случаите, когато България е осъдилата държава, а осъденият – чужд гражданин, оказал се в своята отечествена държава. Разпоредбата оправомощава властите ни да отправят молба до тази държава за временно задържане на осъдения у нас с цел да направят впоследствие до нея и „искане за приемане изпълнението на присъдата“ срещу него, бъде ли той задържан.

Вижда се, че щом осъдено зад граница лице бъде установено в своята отечествена държава, осъдилата го държава ползва посочената форма на международно правно сътрудничество⁷. Не прави изключение и случаят по чл. 454, ал. 1, т. 2 от НПК, когато осъден в чужбина български гражданин е открит у нас. Следващите процесуални действия спрямо него могат да съставляват само процедура за признаване и изпълнение на чуждата присъда. Няма негов същински трансфер, за да е нужно съгласието му, нито дори екстрадиция, както по предходната т. 1, заради което и принципът на особеността с цел негова закрила вече няма място. Все пак, както случаят по т. 1, така и настоящият се приравнява на трансфер на осъдено лице – чл. 457, ал. 1,

Hague, Council of Europe, 1970, p. 24 – от <https://rm.coe.int/16800c930f>, достъпен на 23.12.2024 г.

⁷ В рамките на Европейския съюз обаче българските власти признават чуждите присъди на държави-членки, стига само осъденият да се намира на територията на ЕС, независимо как – чл. 2, ал. 1 от Закона за признаване, изпълнение и изпращане на съдебни актове за налагане на наказание лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода.

предл. II от НПК. Това позволява да се ползват по-облекчените условия, предвидени за него в чл. 453 и сл. НПК.

II

4. Изясни се, че несъщинският входящ трансфер, който включва в себе си и предаване на осъдения – този по **чл. 454, ал. 1, т. 1 НПК**, съставлява преди всичко екстрадиция от осъдилата го чужда държава в неговата отечествена държава, България. Той не е входящ трансфер в собствен смисъл, тъй като се оказва в действителност заменен от екстрадицията на осъдения в нашата страна.

Все пак, независимо от своите допирни точки, двата правни института се различават достатъчно добре. Предвид на това особеностите на предаването при трансфер (включително на предаването по чл. 454, ал. 1, т. 1 НПК) не бива в никакъв случай да се приписват на екстрадицията. Каквото и да се променя в правната теория и закона, двата института остават добре разграничени.

А/ Всяко трансферно предаване, с или без съгласието на трансферирания, се разрешава с оглед на всички престъпления, за които той е бил осъден. Немислимо е осъдилата държава да трансферира заради едно престъпление, а да остави за изпълнение наказанието за друго престъпление при положение, че осъденият ще е извън нейната територия.

Отделен е въпросът, че ако има престъпления по присъдата, които не съставляват престъпления и в приелата осъдения държава, тя би отказала да признае и изпълни изпратената й присъдата в частта за тях. Известно е, че чл. 3 от Примерния договор на ООН за трансфер на чуждестранни затворници и чл. 3, ал. 1, б „е“ от Конвенцията за трансфер на осъдени лица изискват двойна наказуемост. Според тях трансферът е осъществим, ако онова, за което лицето е било осъдено, съста-

вява престъпление и в неговата отечествена държава, която би го приела да доизтърпи наложеното му наказание. Оттук, щом признаването и изпълнението на чуждата присъда може да се откаже изцяло, още по-малко има пречки за частичен отказ на това основание. Тези съображения важат не само за същинския трансфер на осъдени лица, но и за приравнените му случаи по чл. 454, ал. 1 от НПК, където съгласието на осъдения не се изисква.

Следователно, ако присъдата срещу трансферирания е за две или повече деяния и не всички те се оказват престъпления и по правото на приелата го държава, съдът ѝ следва да определи за изпълнение само наказанията за онези от тях, които съставляват престъпление по нейното право. Подходящо е чл. 457 НПК да има разпоредба в такъв смисъл⁸. В противен случай у нас би следвало да се изпълняват и наказания, които не са предвидени в нашия НК – резултат абсурден и непостижим. Съгласно всички договори по света трансферът се урежда от правото на приемащата страна⁹. Това в случая е българското право, чийто принцип за законоустановеност на наказанието не позволява да се изпълняват несъществуващи у нас наказания.

Налага се в крайна сметка заключението, че ако има разминаване между волята на двете държави при трансфера на осъдени, (i) то се среща сравнително рядко, заради което не е и добре уредено в закона, (ii) разминаването става след предаването на лицето и (iii) се дължи на приемащата държава.

Б/ Обратното важи за екстрадицията. Разминаването между волята на двете държави при нея (i) не се среща рядко, заради което е уредено добре в закона – с ясно очертани пречки за пълно удовлетворяване на молбата за екстрадиция, (ii) разминаването става преди предаването на лицето – с решението за

⁸ Такава е например разпоредбата на чл. 135, ал. 5 от румънския Закон за международното правно сътрудничество по наказателноправни въпроси: „Ако лицето е осъдено за няколко престъпления, проверява се дали всяко от тях изпълнява изискванията за трансфер. Когато изискванията са изпълнени само за някои от престъпления, съдът може да разпорежи частично признаване на чуждестранната присъда. За целта, преди да се произнесе, съдът може да запознае със случая осъдилата лицето страна чрез специализираната дирекция на Министерството на правосъдието.“

⁹ Вж чл. 10, ал. 1 от Арабската конвенция за трансфер на затворници, чл. 9, ал. 3 от Конвенцията за трансфер на осъдени лица, чл. 7, ал. 1 от Договора за трансфер на осъдени лица между България и Индия (ДВ, бр. 48/2012 г), чл. 11, ал. 1 от Договора между България и Казахстан за трансфер на осъдени лица (ДВ, бр. 56/2021 г), чл. 17, ал. 1 от Рамково решение на Съвета на ЕС от 27.11.2008 г.

исканата екстрадиция и (iii) следователно се дължи на замолената, т.е. на предаващата държава.

При екстрадицията, за разлика от трансфера на осъдени, няма необходимост за предаващата държава да разрешава наказателна репресия за всички престъпления, включени в изпратената ѝ молба. Няма нищо необичайно, ако замолената държава разреши екстрадиция (наказателна репресия) само за някои от престъпленията и я забрани за останалите. Има ли пречки за екстрадиция с оглед на някои от престъпленията, замолената държава може или дори трябва да я откаже в частта за тях – според това, дали пречките са задължителни или факултативни¹⁰.

Ето защо не бива да се смята, че онова, което е обичайно за трансфера на едно осъдено лице – възлагане на наказателна репресия (за изпълнение на наложеното му наказание) поначало за всички престъпления на предаваното лице, трябва да важи и за екстрадицията. Наистина желанието на молещата за екстрадиция държава е да получи разрешение за наказателна репресия за всички престъпления, които тя сочи в своята молба. Резултатът обаче може да бъде неочаквано различен: искането да е за две или повече престъпления, а разрешението от замолената държава – само за едно от тях.

5. Възможността за такова разминаване не е отчетена, например, в Договора ни с Кувейт за правна и съдебна помощ (ДВ, бр. 59/1989 г). Според неговия чл. 44, ал. 1, предл. I, *„Без съгласието на замолената договаряща страна предаденото лице не може да бъде привлечено към наказателна отговорност, да изтърпява наказание ... за престъпление, което е извършено преди предаването и не е посочено в искането за предаване.“*¹¹ Вероятно се е очаквало, че каквото се поиска, това ще се даде, и то в пълен обем. Затова разрешението от замолената държава е

пропуснато в цитирания текст – то ще е като искането така или иначе.

Излиза от текста, че искането на молещата страна, а не разрешението от замолената определя за какво екстрадицията може и за какво не може да бъде съден и наказан. Вярно е обаче обратното. Съгласно принципа на особеността екстрадицията подлежи на наказателна репресия само за онова или онези престъпления, заради които е бил предаден. Това се сочи недвусмислено в чл. 31, ал. 1 от ЗЕЕЗА: *„Лицето, предадено от друга държава, може да бъде съдено само за престъплението, за което е предадено“* (а не – за което е било искано)¹².

Следователно екстрадицията не може да бъде съден и (или) наказан за друго. Дори той да е бил поискан и заради друго престъпление, наказателната му репресия за него е недопустима, щом замолената държава не го е включила в своето решение за предаване.

За да не се смесва разрешението за предаване с искането, чл. 44, ал. 1 от договора ни с Кувейт (както и разпоредбите от другите ни договори със същата грешка) трябва да се коригира. За да няма съмнения, че тъкмо разрешението за предаване е определящо за наказването на екстрадицията, текстът на посочената разпоредба трябва да стане следният: *„Без съгласието на замолената договаряща страна предаденото лице не може да бъде привлечено към наказателна отговорност, нито да изтърпи наказание ... за престъпление, извършено преди лицето да бъде предено и за което то не е предадено.“*

III

6. Другият несъщински входящ трансфер е този по чл. 454, ал. 1, т. 2 НПК. При него осъденият български гражданин изобщо не се предава, тъй като е успял да избяга от осъдилата го страна.

Но ако е избягал у нас, осъденият може да напусне неочаквано и България. Затова

¹⁰ Пречките не са малко, нито лесно преодолими. Вж чл. 7 и чл. 8 от ЗЕЕЗА; чл. 3-5, 9-10; чл. 7, 8 и 11 от Европейската конвенция за екстрадиция чл. 2-4 от Договора между България и Узбекистан за екстрадиция (ДВ, бр. 105/2004 г) и други.

¹¹ Такива са и чл. 41, ал. 1 от Договора ни с Н Д Р Йемен за правна помощ по граждански и наказателни дела (ДВ, бр. 11/1989 г), чл. 35, ал. 1 от Договора ни с Тунис за правна помощ по граждански и наказателни дела (ДВ, бр. 2/1978 г), както и чл. 36, ал. 1 от нашия договор с Либия.

¹² Също чл. 14, ал. 1 от Европейската конвенция за екстрадиция и чл. 52, ал. 1 от Риядския арабски договор за правно сътрудничество.

чл. 2, ал. 2 от Доп. прот. предвижда възможност властите ни да задържат временно лицето или да му вземат други временни мерки за неотклонение по искане на осъдилата го страна, преди още да се получи молбата ѝ за признаване и изпълнение на нейната присъда. Мерките са временни. Те трябва да имат срок, в който молбата да пристигне, за да не бъдат отменени или просто да престанат да действат. Такъв срок става особено необходим, когато осъденият е задържан. Самият Доп. прот. обаче не определя никакви срокове. Разчита се на вътрешното право на страните, включително на правото на нашата страна.

Проблемът е в това, че единственият наш текст за подобни цели е чл. 456, ал. 2 от НПК. Като общ той е приложим не само за отношенията ни със страните по Доп. прот., но и за отношенията ни с всички други държави във връзка с входящите трансфери осъдени от тях лица.

Чл. 456, ал. 2 от НПК обаче не може да се ползва успешно за никакви временни задържания. Тя препраща към нормите за задържане по българските наказателни производства – чл. 64 и чл. 68 от НПК. Сроковете по тях обаче са несъразмерно и несправедливо дълги за каквото и да е временно задържане. Далеч по-подходящ е срокът по чл. 33, ал. 2, б. „б“ от Европейската конвенция за международно признаване на присъди (ДВ, бр. 104/2004 г). Разпоредбата предвижда 18-дневен срок на задържане на осъдения с чуждата присъда. Той може да се заимства и за настоящия случай, тъй като има същото предназначение – да осигури присъствието на осъдения зад граница в българското производство за признаване на присъдата, а и за изпълнение на евентуалното решение за признаването ѝ.

Сравнително къс е и срокът за това временно задържане в Румъния. Според чл. 137, ал. 6, б. „с“ от румънския Закон за международното правно сътрудничество по наказателноправни въпроси, 30-дневен е максималният срок за временно задържане на осъдения. Пристигне ли молбата на осъдилата го държа-

ва в този срок, задържането му ще продължи за нуждите на производството за признаване и изпълнение на чуждата присъда, което ще се образува срещу него¹³. То ще трае поначало до приключване на производството и ако пристигналата молба бъде уважена, ще осигури изпълнението на наказанието по признатата и приведена в изпълнение чужда присъда.

7. Осъденият в чужбина български гражданин, който е избягал у нас, трябва да се задържи постоянно след пристигане молбата на осъдилата го държава, дори да не е бил временно задържан преди това. Нужен е обаче отделен текст за постоянното му задържане. Не е нормално чл. 456, ал. 2 от НПК или която и да е друга разпоредба да урежда едновременно и двете задържания – пряко или чрез препращане.

Затова, след като бъде установен приемлив срок за временното задържане на осъдени в чужбина по искане на осъдилата ги държава, ще трябва да се предвиди също така текст и за постоянното им задържане. Такъв текст сега има само за общото признаване и изпълнение на чужди присъди по чл. 463 и сл. от НПК. Това е чл. 467 НПК¹⁴. Няма обаче текст за постоянно задържане, нито за друга подходяща мярка за неотклонение избягалият у нас осъдени лица при условията на чл. 454, ал. 1, т. 2 от НПК.

За да се запълни този пропуск, нужно е поне едно изречение в смисъл, че щом молбата на осъдилата държава за легализация на присъдата ѝ пристигне, осъденият се задържа постоянно или му се взема друга мярка за неотклонение до края на производството за признаване и изпълнение на получената чужда присъда. Липсва ли такава норма в договора между страните или ако разглежданото сътрудничество се осъществява без договор, тогава партньорите на България няма да са наясно как осъденият от тях ще се задържи постоянно, дори да е бил временно задържан по някакъв начин след бягството му в Бълга-

¹³ В Европа никое временно задържане не надвишава 40 дни – чл. 16, ал. 4 от Европейската конвенция за екстрадиция (ДВ, бр. 8/1995 г) и чл. 29, ал. 5 от Европейската конвенция за трансфер на производства по наказателни дела (ДВ, бр. 104/2004 г).

¹⁴ Там е налице обратният проблем. Няма разпоредба за временно задържане на лицето, макар то да е предвидено в чл. 32 и чл. 33 от Европейската конвенция за международно признаване на присъди.

рия. Това затруднява несъщинските входящи трансфери по чл. 454, ал. 1, т. 2 НПК, особено осъществяваните без договор¹⁵.

Не би било излишно да се подчертае и това, че трансферните отношения са като цяло твърде деликатни. Нужно е да се отчита обстоятелството, че за разлика от екстрадицията (вж чл. 1 от Европейската конвенция за екстрадиция) трансферът на осъдени не е задължение на осъдилата страна, а въпрос на нейна добра воля. Това налага да имаме някакви доверителни отношения с държавите, които осъждат и могат да трансферират у нас български граждани.

8. Чл. 456, ал. 1 от НПК позволява на българските власти, в лицето на главния прокурор, да искат временно задържане на всеки чужд гражданин от отечествената му държава, ако след като е осъден у нас, се оказва на нейна територия. Изисква се България да обещае, че ще ѝ изпрати в определения за задържането срок молба за признаване и изпълнение на своята присъда срещу задържания. Няма обаче изискване той да е избягал от България. Ако това е пропуск поради недоглеждане, текстът на чл. 456, ал. 1 от НПК следва да се допълни, като се поясни, че се отнася (както чл. 2 от Доп. прот.) само до случаите, когато чуждият гражданин е избягал от България.

Но не е ли пропуск, сегашният текст на чл. 456, ал. 1 от НПК означава, че българските власти могат да искат временно задържане и на онези осъдени в България чужди граждани, които са се върнали в своята държава, без да нарушават закона, например с разрешение за определен срок. Тогава България ще трябва да представи уверения, че би направила същото в полза на сега замолената държава. Защото дори Доп. прот. не предвижда възможност за временно задържане извън случаите, когато осъденият избяга.

Затова, ако осъденият не е избягал от България, задържането му, поискано от неговата отечествена държава съгласно чл. 456, ал. 1 НПК, може да стане само при условията на взаимност. За целта българските власти трябва

да обещаят на замолената държава, че в бъдеще също биха разглеждали такива нейни искания за временно задържане на български граждани и биха ги удовлетворили, стига да се изпълнят условията, предвидени в българския закон.

Няма как обаче българските власти да обещаят подобна взаимност. Това е така, защото българският закон предвижда такъв несъщински трансфер с признаване и изпълнение на чужда присъда и мерки за неговото осъществяване само по отношение на избягали наши граждани – чл. 454, ал. 1, т. 2 от НПК. За други случаи подобен трансфер и временни задържания не се предвиждат. Затова няма как да бъдат съобщени каквито и да е условия за временно задържане у нас на български граждани, които не са избягали от осъдилата ги държава. Такива условия не съществуват в закона. Следователно, остане ли чл. 456, ал. 1 от НПК в сегашния си вид, той би бил реално изпълняван само ако българският закон предвиди несъщински трансфер, състоящ се от признаване и изпълнение на чужда присъда, винаги когато осъден и неизтърпял своето наказание в чужбина български гражданин се окаже на наша територия.

IV

9. Тук обаче има по-сериозен проблем. Чл. 456, ал. 1 от НПК предполага, че щом осъденият в чужбина български гражданин е у нас, независимо избягал ли е или не, присъдата му се признава и изпълнява съобразно института на трансфера на осъдени лица – по чл. 457 от НПК. В такъв дух е и европейското предложение правилата за трансфер на осъдени лица да се прилагат не само за случаите на бягство, но и за всяко друго преместване на осъдения, включително законосъобразно, в отечествената му страна, когато не е изтърпял изцяло своето наказание в осъдилата го страна.

Вследствие на това, ако след своето осъждане зад граница лицето пристигне в отечествената си държава, признаването на присъдата срещу него няма да се подчинява

¹⁵ Такива отношения имаме с благосклонния към нас Иран, например. Така на 26-27 август 2014 г., въпреки липсата на договор, се извърши трансфер от Иран в България на българският гражданин Живко Стефанов Русев, който изтърпяваше наказание доживотен затвор в затвора „Евин“, гр. Техеран – от https://petel.bg/Iran-ni-varna-osadeniya-na-dozhivoten-zatvor-balgarski-shofor-ZHivko-Rusev__81844#google_vignette, достъпен на 25.11.2024 г.

на правилата за общото признаване и изпълнение на чужди присъди (чл. 463–465 НПК). При това положение обаче трудно може да се определи, какво остава и дали изобщо остава нещо за приложното поле на този институт¹⁶. Дори да остава, то едва ли ще е нещо значимо, защото въпросният институт също се отнася най-вече до тези случаи, когато лицето, осъдено в чужда държава, се връща по някакъв начин в своята. Налице е тенденция за сериозно ограничаване, дори за обезсмисляне на този институт.

Проблемът идва главно от това, че изместващият го институт на трансфер на осъдени лица предвижда доста по-благоприятен режим за признаване на чуждата присъда. Той не изисква за разлика от чл. 463 НПК:

- чуждата присъда да е била постановена в пълно съответствие с принципите на Конвенцията за защита на правата на човека и на протоколите към нея, по които България е страна;

- лицето да не е било осъдено за политическо престъпление, за свързано с такова престъпление, или за военно престъпление;

- българските власти да не са признали присъда на друг чужд съд срещу него за същото престъпление;

- чуждата присъда да не противоречи на основните принципи на българското наказателно и наказателнопроцесуално право.

Очевидно е, че правилата за общото признаване и изпълнение на чужди присъди имат достатъчно голяма стойност и най-вече защитно предназначение, за да не бъдат пренебрегвани у нас. Те са в интерес и на българските граждани, а и на българската държава като цяло, заради което заемат с основание полагаемото им се място в правната уредба на международното правно сътрудничество с другите държави.

10. По тези съображения не следва признаването и изпълнението на чужди присъди съобразно института на трансфер на осъдени лица да се превръща без ограничения от изключение, оправдано от бягството им, в някакво общо правило, което да дерогира на

практика института на общото признаване и изпълнение на чужди присъди. Следва да се има предвид и това, че докато същинският входящ трансфер на осъдени е основно в полза на трансферираните у нас български граждани, то несъщинският входящ трансфер, състоящ се всъщност само от признаване и изпълнение на чужда присъда, ползва най-вече издалата я държава. Ползата ѝ е в това, че се стига до изпълнението на такава нейна осъдителна присъда, която тя сама не е в състояние да изпълни. Изпълнението на присъдата ѝ зависи до много голяма степен от сътрудничеството, което отечествената държава на осъдения е готова да окаже. За разлика от другия несъщински трансфер (454, ал. 1, т. 1 НПК), благодарение на който осъденият български гражданин все пак бива върнат у нас, макар чрез експулсиране, тук (454, ал. 1, т. 2 НПК) подобна облага за него няма. Той вече е на наша територия и всичко, което ще последва с него в случая, би ползвало само другата, осъдилата го държава.

Затова, докато изискванията за винаги облагодетелстващия българските граждани същински входящ трансфер е приемливо да са по-малко строги, то същото не може да важи и за онзи несъщински входящ трансфер, който в действителност съставлява само едно признаване и изпълнение на чужда присъда. Изискванията за него следва да са поради това по-строги. Не трябва следователно условията за признаване и изпълнение на чуждата осъдителна присъда да се облекчават винаги, когато става дума за разглеждания несъщински трансфер. Извън случаите на бягство на осъдения, те трябва да се разширяват внимателно. Тези условия следва да се прилагат само когато наистина е оправдано българските власти да се придържат към тях вместо към по-трудно изпълнимите условия за общото признаване и изпълнение на чужди присъди.

БИБЛИОГРАФИЯ / REFERENCES

1. Explanatory Report to the European Convention on the International Validity of Criminal Judgments, The Hague, Council of Europe, 1970.

¹⁶ Затова Белгия сочи изрично в своя декларация към Доп. прот., че щом няма бягство, чуждата присъда се признава по общия ред, а не в рамките на трансфера – по <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168042d6cf>, достъпен на 10.01.2025 г.

2. Explanatory Report to the Convention on the Transfer of Sentenced Persons, Strasbourg, Council of Europe, 1983 и Handbook on the International Transfer of Sentenced Persons, New York, UN, 2012.

3. Explanatory Report to the Protocol amending the Additional Protocol to the Convention on the Transfer of Sentenced Persons, Strasbourg, Council of Europe, 2017.

4. Handbook on the International Transfer of Sentenced Persons, New York, UN, 2012.

5. **Abdul-Aziz, M.** (1978). International Criminal Law, Volume II. Multilateral and Bilateral Enforcement Mechanisms, 3-rd ed., (ed. – M. Cherif Bassiouni), Leiden.

6. **Faraldo-Cabana, P.** (2020). Transferring Non-Consenting Prisoners. En: Montaldo, S. (ed.). The Transfer of Prisoners in the European Union: Challenges and Prospects in the Implementation of Framework Decision 2008/909/JHA. The Hague, Eleven International Publishing: G. Giappichelli.

7. **Plachta, M.** (1993). Human Rights Aspects of the Prisoner Transfer in a Comparative Perspective, Louisiana Law Review, Vol. 53, No. 4.

8. MODUS OPERANDI. Международно правно сътрудничество по наказателни дела (автор по темата – Д. Машева). С., ВКП, 2009. // MODUS OPERANDI. Mezhdunarodno pravno satrudnichestvo po nakazatelni dela (avtor po temata – D. Masheva). S., VKP, 2009.